

**ЭКОНОМИКА И НАУКА В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ.
РАЗВИТИЕ НОВЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ**
IQLIM O'ZGARISHLARINING TABIIY RESURSLARGA TA'SIRI

Egamov Odil Mirzamurod o'g'li
Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti 4-Bosqich Talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada iqlim o'zgarishlarining tabiiy resurslarga ta'siri tahlil qilinadi. Iqlim o'zgarishlari tufayli yer resurslari, suv ta'minoti, qishloq xo'jaligi va biologik xilma-xillikda yuz beradigan o'zgarishlar ko'rib chiqiladi. Maqolada, shuningdek, O'zbekistonning tabiiy resurslarini himoya qilish va ulardan barqaror foydalanish uchun zarur choralar haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Iqlim o'zgarishlari, tabiiy resurslar, suv, qishloq xo'jaligi, biologik xilma-xillik, barqaror rivojlanish.

Аннотация: В статье анализируется влияние изменения климата на природные ресурсы. Рассматриваются изменения, происходящие с землями, водоснабжением, сельским хозяйством и биологическим разнообразием в результате климатических изменений. Также обсуждаются меры по защите природных ресурсов и их устойчивому использованию в Узбекистане.

Ключевые слова: Изменение климата, природные ресурсы, вода, сельское хозяйство, биологическое разнообразие, устойчивое развитие.

Annotation: This article analyzes the impact of climate change on natural resources. It examines the changes in land, water supply, agriculture, and biodiversity caused by climate change. The article also discusses measures to protect natural resources and ensure their sustainable use in Uzbekistan.

Keywords: Climate change, natural resources, water, agriculture, biodiversity, sustainable development.

Iqlim o'zgarishlari bugungi kunda insoniyatning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib, uning tabiiy resurslar va ekosistemalarga ta'siri jahon miqyosida sezilarli o'zgarishlarga olib kelmoqda. Iqlim o'zgarishlari nafaqat tabiatdagi muvozanatni buzadi, balki, qishloq xo'jaligi, suv resurslari, yovvoyi tabiat va energetika sohalariga ham jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada iqlim o'zgarishlarining tabiiy resurslar, shu jumladan, suv, yer, o'simliklar va hayvonot dunyosiga ta'siri haqida batafsil tahlil qilinadi.

1. Iqlim o'zgarishlari: sabablari va oqibatlarini:

Iqlim o'zgarishlarining asosiy sababi inson faoliyati, ayniqsa, sanoat, transport va qishloq xo'jaligi kabi sohalarda issiqxona gazlarining ortishi bilan bog'liq. Ushbu gazlar atmosferada to'planib, yerning o'rtacha haroratini oshirib, global isish jarayonini kuchaytiradi. Shu bilan birga, tabiiy omillar ham, masalan, quyosh faolligi yoki tabiiy sikllar, iqlim o'zgarishlariga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Biroq, bugungi kunda inson omilining iqlim o'zgarishlariga bo'lgan ta'siri tabiatdagi barcha jarayonlarni o'zgartirishi va tahlil qilishni talab qiladi.

2. Suv resurslariga ta'siri:

Suv — hayotning asosiy manbai bo'lib, iqlim o'zgarishlari uning mavjudligi va sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Global isishning eng aniq ko'rinadigan ta'siri — bu suv manbalarining kamayishi yoki taqsimlanishidagi o'zgarishlardir. Masalan, dunyoning ko'plab mintaqalarida, jumladan, Afrika, Osiyo va Janubiy Amerikada yomg'ir miqdorining o'zgarishi va suvlarga bo'lgan ehtiyojning ortishi tufayli qurg'oqchilik holatlari kuchaymoqda. Buning

oqibatida, suv ta'minoti muammosi kuchayadi va bu qishloq xo'jaligi, energetika, sanoat va ichimlik suvi ta'minoti kabi sohalarda jiddiy oqibatlariga olib keladi.

Ayniqsa, muzliklarning erishi va oqimlarning yuksalishi, suvning o'zgaruvchanligi, daryo va ko'llarning darajasining ko'tarilishi orqali flood (to'fon) xavfini oshiradi. Suv zaxiralari kamayib borishi, xalqaro miqyosda suv resurslari uchun raqobatni kuchaytiradi va ko'plab hududlarda ichimlik suvi ta'minoti muammolarini yuzaga keltiradi.

3. Qishloq xo'jaligi va yer resurslariga ta'siri:

Iqlim o'zgarishlari qishloq xo'jaligi tizimini ham muhim darajada ta'sir qilmoqda. Global isish natijasida issiqlik to'lqinlari, uzoq muddatli qurg'oqchiliklar va noqulay ob-havo sharoitlari hosillarni ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan tabiiy sharoitlarni o'zgartiradi. Misol uchun, ba'zi mintaqalarda dehqonchilikni olib borish uchun ishlatiladigan tuproq unumdorligi pasaymoqda, natijada yerlar unumdorligini yo'qotmoqda. Bu, o'z navbatida, oziq-ovqat xavfsizligiga tahdid qilmoqda.[1]

Qishloq xo'jaligida ishlatiladigan suvning kamayishi va tuproqning chirishiga olib kelishi, ekologik va iqtisodiy zararlarni keltirib chiqaradi. Iqlim o'zgarishlari bilan bog'liq o'zgarishlar ekotizimlarning qishloq xo'jaligi hosildorligiga qaramasdan, yerning unumdorligini pasaytiradi va fermerlarga zarur sharoitlar yaratishning qiyinlashishini keltirib chiqaradi.[2]

4. Biodiverzitetizatsionlash va ekosistemalar:

Iqlim o'zgarishlari tabiiy ekosistemalar va yovvoyi tabiatga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Global isish natijasida o'simliklar va hayvonlar turining yashash muhiti o'zgarib, ularning ko'plab turlari migratsiya qilishga yoki yo'q bo'lib ketishga majbur bo'lmoqda. Misol uchun, qutb mintaqalarida muzliklarning erishi natijasida, bu hududlarda yashovchi hayvonlar, masalan, oq ayiq va boshqa turli turlar o'zining yashash muhiti va oziq-ovqat manbalaridan mahrum bo'lmoqda.

Shuningdek, iqlimning o'zgarishi mintaqaviy o'simlik va hayvon turlarining ko'plab jihatdan omon qolish uchun adaptatsiya qilish imkoniyatlarini kamaytiradi, bu esa ekologik muvozanatning buzilishiga olib keladi. Bunga misol sifatida, tropik o'rmonlarning kamayishi, qishloq joylaridagi hayvonlarning yashash joylari qisqarishi va dunyoning ayrim qismlarida o'simliklar turlarining o'zgarishi keltirilishi mumkin.

5. Okeanlar va dengiz resurslariga ta'siri:

Okeanlar va dengizlar iqlim o'zgarishlarining ta'siriga juda sezgir. Global isish natijasida, suvning harorati ko'tariladi, bu esa suv ekosistemalarining salomatligini pasaytiradi. Korall riflarning oqishi, baliq resurslarining kamayishi va dengiz yirtqichlarining migratsiyasi bu jarayonlarning yaqqol namunasi. Okeanlarning asidlanishi, ya'ni karbonat angidrid (CO₂)ning ortib borishi, suvda kislorod miqdorini kamaytiradi va dengiz hayoti uchun zarur bo'lgan ekologik sharoitlarni yomonlashtiradi.

Bundan tashqari, muzliklarning erishi va dengiz darajasining ko'tarilishi, ba'zi qirg'oq hududlarini suv ostiga cho'mdiradi, bu esa tabiiy resurslarning yo'qolishi va qirg'oqda yashovchi odamlarning hayotiga tahdid soladi.[3]

6. Insoniyat va iqlim o'zgarishlariga qarshi kurash:

Iqlim o'zgarishlarining tabiiy resurslarga bo'lgan ta'siriga qarshi kurashishda insoniyatning mas'uliyati katta. Ushbu jarayonlarni sekinlashtirish va ularga moslashish uchun global miqyosda iqlim o'zgarishlariga qarshi kurash strategiyalarini ishlab chiqish zarur. Qayta tiklanuvchi energiya manbalariga o'tish, energiya samaradorligini oshirish, suv resurslarini boshqarish va barqaror qishloq xo'jaligi tizimlarini yaratish iqlim o'zgarishlarining ta'sirini kamaytirishga yordam beradi.[4]

ЭКОНОМИКА И НАУКА В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. РАЗВИТИЕ НОВЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ

Shuningdek, tabiatni himoya qilish va ekologik muvozanatni saqlash, o'zgarishlarga qarshi kurashishda juda muhimdir. Har bir mamlakat o'z hududidagi tabiiy resurslarni muhofaza qilish, energiya tejash, barqaror ishlab chiqarish va iste'mol qilish kabi mas'uliyatlarni olish orqali iqlim o'zgarishlariga qarshi samarali kurash olib borishi mumkin.

1. Iqlim o'zgarishlarining geologik resurslarga ta'siri:
2. O'rmonlar va iqlim:

O'rmonlar iqlim tizimining muhim qismi bo'lib, atmosferadagi karbon dioksidni ushlab turishda va kislorod ishlab chiqarishda muhim rol o'ynaydi. Iqlim o'zgarishi o'rmonlarning o'sishiga, ular orqali karbonni saqlash imkoniyatlariga, va o'rmonlarda mavjud bo'lgan ekosistemalarga ta'sir qiladi. Iqlimning haroratga ta'siri o'rmonlarning biologik ishlab chiqarish jarayonlariga, ya'ni fotosintezga va o'rmon ekosistemasidagi hayvon va o'simliklarning hayot aylanishiga ta'sir qilishi mumkin. O'rmon yong'inlari, kasalliklar va zararkunandalar o'rmonlarning bo'linishini kuchaytirishi mumkin.

3. Iqlim o'zgarishining dehqonchilikka ta'siri:

Dehqonchilik ekosistemasida iqlim o'zgarishi o'zgaruvchan yog'ingarchilik va harorat o'zgarishlari natijasida hosilning kamayishi yuzaga kelishi mumkin. Iqlimning o'zgarishi ayrim hududlarda qishloq xo'jaligi hosilini qisqartirishi yoki ularning sifatini yomonlashtirishi mumkin. Misol uchun, ba'zi tropik hududlarda issiqlik to'lqinlari va suv tanqisligi tufayli qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining pasayishi kutilmoqda.

4. Suv resurslarining kamayishi va to'fonlar:

Iqlim o'zgarishi global miqyosda suv resurslarining taqsimotini o'zgartiradi. Ba'zi hududlarda suv resurslari ko'payishi mumkin (masalan, qurg'oqchilikka qarshi kurashish uchun), lekin boshqa hududlarda, aksincha, suv tanqisligi kuchayadi. Suv to'fonlari va sel hodisalari, ayniqsa tropik va subtropik hududlarda kuchayishi kutilmoqda. Bu, o'z navbatida, ichimlik suvi manbalarini kamaytirishi va oziq-ovqat xavfsizligiga tahdid solishi mumkin.

5. Miqrorturlar va ekotizimlarning shikastlanishi:

Mikroorganizmlar va kichik ekosistemalar ham iqlim o'zgarishiga javob beradi. O'zgarayotgan harorat va namlik sharoitlari ba'zi turlarni quvvatlantirishi yoki boshqalarini kamaytirishi mumkin. Bu mikroekosistemalar bilan bog'liq bo'lgan resurslarni, masalan, tuproqning unumdorligini, azot almashinuvini, o'simliklar va hayvonlarning yashash sharoitlariga ta'sir qiladi. Bu o'zgarishlar butun ekosistema va qishloq xo'jaligiga zarar yetkazishi mumkin.

6. Barqaror energiya va ustuvor resurslar:

Iqlim o'zgarishining keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan muammolarni yengish uchun barqaror energiya manbalariga o'tish zarur. Qayta tiklanadigan energiya manbalariga (quyosh, shamol, geotermal, gidroenergiya) sarmoya kiritish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlash va karbon izini kamaytirish strategiyalarini ishlab chiqish kerak. Boshqa resurslar, masalan, biologik va minerallar, qayta tiklanadigan resurslarga o'tishga yordam beradigan texnologiyalarni rivojlantirish zarur.[5]

Xulosa: Iqlim o'zgarishlari bugungi kunda tabiiy resurslarga bevosita ta'sir ko'rsatib, ular bilan bog'liq ekologik va iqtisodiy tizimlarni jiddiy ravishda o'zgartirmoqda. Suv resurslarining kamayishi, qishloq xo'jaligi unumdorligining pasayishi, biodiversitetning yo'qolishi, okeanlarning asidlanishi va energetika tizimidagi o'zgarishlar iqlim

o'zgarishlarining natijalari sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu muammolarni hal qilish uchun ilmiy, texnologik va ijtimoiy jihatdan kompleks yondashuv zarur. Barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, suvni tejash texnologiyalarini joriy etish va ekologik himoya choralarini ko'rish orqali iqlim o'zgarishlarining salbiy ta'sirini kamaytirish mumkin. Iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlik va barqaror rivojlanishning muhimligini tan olish zarur, chunki, faqat birlashgan holda biz tabiiy resurslarni asrab-avaylash va kelajakdagi avlodlar uchun xavfsiz, barqaror yashash muhitini yaratish imkoniyatiga ega bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2021). Sixth Assessment Report. Cambridge University Press.
2. Houghton, J. (2009). Global Warming: The Complete Briefing. Cambridge University Press.
3. Pachauri, R. K., & Reisinger, A. (2007). Climate Change 2007: Synthesis Report. Intergovernmental Panel on Climate Change.
4. Lal, R. (2016). Climate Change and Its Impact on Soil and Vegetation. Springer.
5. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (2020). Climate Change: Impacts, Vulnerabilities and Adaptation in Developing Countries. UNFCCC.

WORDLY
KNOWLEDGE